

УДК 377:331.5:316.346.2:004.9

ПРОБЛЕМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СЕРЕД МОЛОДІ

Анна Скібчик,
викладач історії II категорії професійно-
технічного училища філії ВП «Рівненської
АЕС» АТ «НАЕК» Енергоатом»,
<https://orcid.org/0009-0005-8265-7691>
e-mail: anna72664@gmail.com

Анотація. Проаналізовано основні проблеми популяризації професійної освіти в Україні. Розглянуто основні варіанти подолання наведених перешкод розвитку професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: професійна освіта, гендерний дисбаланс, ринок праці, цифровізація освіти.

PROBLEMS OF POPULARIZING VOCATIONAL EDUCATION AMONG YOUNG PEOPLE

Anna Skibchyk,
Teacher of History of the II category of the
vocational school of the Rivne NPP branch
of the Energoatom Company

Abstract. The main problems of popularisation of vocational education in Ukraine are analysed. The main options for overcoming these obstacles to the development of vocational education are considered.

Keywords: vocational education, gender imbalance, labour market, digitalisation of education.

Розвиток економіки України потребує великої кількості фахівців та спеціалістів у різних галузях професійної діяльності. Російсько-українська війна стала ще одним викликом для побудови економічної незалежності нашої держави.

Ворог продовжує нищити українську інфраструктуру. За даними Київської школи економіки KSE Institute, від початку війни РФ проти України пошкоджено, зруйновано або пошкоджено об'єктів житлового

фонду близько 250 тис. будівель; щонайменше 1284 заклади охорони здоров'я; зруйновано 380 закладів освіти та пошкоджено 3429 об'єктів освітньої інфраструктури; не менше 426 великих та середніх приватних і державних промислових підприємств. Це не весь перелік руйнацій в ході війни. Остаточну цифру та суму збитків ми зможемо дізнатися лише після закінчення війни (Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії..., 2024, с. 3).

Зважаючи на умови розвитку економічного стану України, сьогодні стає зрозуміло, що велике значення має професійна (професійно-технічна) освіта як основа швидкої та якісної підготовки професіоналів у робітничій сфері. Професійна (професійно-технічна) освіта дає можливість оволодіти професією за відносно короткий термін. Вона гнучка та швидко адаптується під запити ринку праці. Зважаючи на ситуацію в українській економіці, яка страждає від потрясінь війни, саме професійна освіта дасть змогу поповнити ринок кадрами, яких не вистачає.

Однак через укорінені стереотипи, що існують в системі професійної освіти, молодь з обережністю обирає робітничі професії.

Мета дослідження – проаналізувати найпоширеніші проблеми, які негативно впливають на популяризацію професійної (професійно-технічної) освіти, та окреслити способи їх подолання.

Професійна освіта чи не найбільше серед усіх складових української освітньої системи потерпає від стереотипів. Війна, крім руйнування, створює нові можливості, а заклади професійної підготовки мають можливість забезпечити кадрами для основних господарських напрямків. Саме це підштовхнуло до необхідності реформувати професійну освіту.

Першою проблемою на шляху популяризації професійної освіти є вступ на навчання учнів закладів загальної середньої освіти. В українському суспільстві ще й досі зберігається культ вищої освіти, тому саме до ВНЗ прагнуть вступити більшість учнів. За усталеним стереотипом професійна освіта не вписувалася в картину успішної кар'єри. Однак це далеко не так.

За офіційною статистикою, станом на 1 грудня 2024 р. спостерігалася значна професійно-кваліфікаційна незбалансованість попиту і пропозиції за видами економічної діяльності. Спостерігається значний надлишок претендентів на управлінські посади та на працевлаштування в інформаційній сфері, де працюють переважно фахівці з вищою освітою. Разом із тим, у галузях переробної

промисловості, енергетиці, освіті пропозиція вакантних місць перевищує чисельність шукачів роботи. Варто відзначити, що в промисловості дефіцит інженерно-технічних кадрів відчувається вже тривалий час. Великим підприємствам сфери енергетики, металургії, машинобудування, оборонної, хімічної промисловості бракувало кваліфікованих кадрів ще до початку повномасштабної війни (Яценко, 2025).

Відсутність вдалої популяризації робітничих професій призвів до негативних та не привабливих асоціацій. Робітничі професії не демонструються як успішні, привабливі, конкурентоспроможні, а тому молодь не розглядає їх як пріоритетні та корисні для них у процесі побудови своєї кар'єри.

Друга проблема сучасної професійної (професійно-технічної) освіти – це гендерна незбалансованість. Дуже часто з великим здивуванням та певною упередженістю говорять про жінок у «чоловічих» професіях. Це викликає захоплення в одних та вона вирішила реалізуватися у «чоловічій» професії, а їй доведеться підшукувати аргументи для обґрунтування свого вибору, доводити, що це було зроблено свідомо, а не від безвиході.

Українське суспільство ще досі сприймає жінок у робітничих професіях як виключення з правил. Звертають на себе увагу статті та сюжети, які розповідають про кар'єри жінок в «чоловічих» професіях як про щось неймовірне або вимушене життєвими обставинами.

Аналізуючи новинні матеріали, коментарі центрів зайнятості на тему зайнятості жінок у робітничих професіях, не виникає думки, що професійну діяльність вони обрали, виходячи зі своїх уподобань. Навпаки, складається враження, що саме через обставини робітниці обрали свою сферу діяльності. Небагато можна знайти матеріалів про здобувачок освіти, які прийшли в професію свідомо і задоволені своїм вибором. Такий підхід є не продуктивним. Необхідно уникати риторики, яка акцентує увагу на безвихідному становищі та вимушеному обранні чи перекваліфікації в робітничу професію жінок.

Менеджерам професійної (професійно-технічної) освіти необхідно відмовитися від підходу «змушена/змушений обрати». Зберігаючись роками, такий підхід призвів до втрати професіоналів (як жінок, так і чоловіків), які б могли успішно реалізуватися як слюсарі, машиністи, зварювальники, кухарі, кравці чи швачки. Перші кроки до подолання розподілу на «чоловічі» та «жіночі» професії відбувся ще у 2017 р. У 2017 році в Україні скасували наказ Міністерства охорони

здоров'я №256, в якому зазначалось 450 професій, заборонених для жінок. Він діяв з 1993 року. Наприклад, жінкам було заборонено керувати важкою технікою, такою як бульдозери чи екскаватори, працювати на рибопереробних підприємствах, бути водолазами, водійками автобусів, що мають понад 14 місць (Бессонова, 2024). Однак широкомасштабне вторгнення росії в Україну примусило пришвидшити процес ліквідації гендерного дисбалансу в робітничих професіях.

Україна має зараз унікальну можливість перетворити простір професійної діяльності людини на вільний та рівний, без упереджень. Необхідно у суспільстві сформувавши та закріпити усвідомлення, що робітничі професії є актуальними та дають можливість розвиватися, реалізовувати особистий потенціал. Ці меседжі мають бути спрямовані на різні вікові категорії населення, але особливо на молодь. Здобувачі/здобувачки освіти мають стати цільовою аудиторією реклами професійної (професійно-технічної) освіти, якщо вони матимуть уявлення про перспективи розвитку галузі, заробітку в ній та, попри ризики, побудови успішної власної справи чи кар'єри, тоді державі вдасться вирішити проблему еміграції молоді за кордон.

Третя проблема професійної освіти – це матеріально-технічна та теоретична база закладів освіти, які готують кадри для робітничих професій. Розвиток технологій вимагає швидкої та оперативної реакції на зміну підходів та засобів підготовки кадрів. Сучасні працівники, особливо робітничих професій, мають бути в курсі останніх новинок у галузі, щоб у практичній площині опанувати нові навички.

Варто зазначити, що в умовах війни не кожне підприємство, через безпекові заходи, може дозволити проходити практику здобувачам освіти на базі своїх потужностей. Заклади освіти, які готують кадри для робітничих професій, мають поповнюватися матеріалами та технічними засобами, які максимально будуть наближені до виробничих умов.

Не варто забувати, що професійна освіта України повинна реформуватися в бік інтеграції з європейськими стандартами підготовки та перепідготовки робітників. Стратегічний розвиток професійної освіти має ґрунтуватися на активній співпраці з підприємствами для забезпечення практичної підготовки та трудової зайнятості випускників (професійна освіта в умовах сталого розвитку).

Окрім практичної підготовки, необхідно звернути увагу на поповнення теоретичної бази, виданню нових підручників та

посібників. Поновлення навчальних матеріалів має важливе значення, адже стимулюватиме розвиток професійно-технічної освіти. Нові дослідження та їх інтеграція в науково-методичну літературу стимулюватиме швидший перехід до європейського зразка підготовки фахівців та подолає розрив у підготовці кваліфікованих робітників країн ЄС та України. Важливим буде також приведення до єдиного зразка технічної термінології, аби уникнути недоречної інтерпретації та пояснення навчального матеріалу здобувачам/здобувачкам освіти.

Водночас не варто забувати і про цифровізацію професійної (професійно-технічної) освіти. Вона дозволяє розширити методи та зміст освіти, стимулювати розвиток дослідницьких здібностей майбутніх робітників, що заохотить деяких з них продовжити здобувати вищу освіту не для «галочки», а свідомо та цілеспрямовано. Цифровізація професійної освіти забезпечить практичну реалізацію принципу «навчання протягом життя». Сучасні інформаційні технології дозволяють зробити його реальністю, а не формальною вимогою.

Цифровізація спрямована на підготовку фахівців, які гарантовано будуть затребувані на ринку праці, легко і вільно володітимуть мобільними і інтернет-технологіями, а також орієнтуватимуться на безперервне навчання (підвищення кваліфікації) засобами цифрових технологій.

Враховуючи вищесказане, необхідно уже зараз привести освітні програми у відповідність з потребами цифрового суспільства, широко впровадити цифрові інструменти освітньої діяльності і цілісно включити їх в освітньо-інформаційне середовище закладів освіти, а також забезпечити можливість навчання середнього й старшого покоління упродовж життя (Сисоєва, 2021).

У контексті вдалої популяризації професійної (професійно-технічної) освіти можна звернутися до досвіду філії ВП «Рівненської АЕС» АТ «НАЕК» Енергоатом».

Усвідомлюючи необхідність підготовки для свого підприємства професійних кадрів, одним із підрозділів підприємства є професійно-технічне училище філія ВП «Рівненської АЕС» АТ «НАЕК» Енергоатом». Набір здобувачів/здобувачок освіти здійснюється, зважаючи на потреби підприємства у кваліфікованих робітниках. Тому це дозволяє не витратити кошти на підготовку кваліфікованих робітників, які не зможуть працевлаштуватися. Відразу зазначу, що працівники підприємства, в тому числі й випускники училища,

постійно проходять навчання для підвищення власного професійного рівня, в тому числі і на базі матеріально-технічної бази училища.

Проблему популяризації робітничої професії в закладі освіти вирішують декількома шляхами. Перший, це профорієнтаційна робота, яка триває фактично цілий рік. Використовуючи медійний ресурс Рівненської АЕС, статті та репортажі про заклад освіти з'являються систематично. Вони допомагають майбутнім здобувачам освіти отримати уявлення як про особливості професійно-теоретичної підготовки майбутніх працівників атомної електричної станції, так і про волонтерство та досягнення учнівського та викладацького колективу. Дозвілля і показові освітні заходи ПТУ висвітлюються на сторінці в соціальній мережі Facebook.

Другий, це зустрічі здобувачів освіти з колишніми випускниками училища. Такі заходи дають змогу учням надихнутися життєвим досвідом успішних випускників. Як показує досвід, зустрічі з колишніми учнями, а нині працівниками РАЕС підвищують у здобувачів освіти мотивацію навчання.

Третій, це зустрічі зі здобувачами освіти закладів загальної середньої освіти Вараської МТГ та 30-и кілометрової зони спостереження. Роз'яснювальна робота, яка проводиться під час цих зустрічей, зацікавлює майбутніх абітурієнтів робітничими професіями, підготовкою кадрів для яких займається професійно-технічне училище. Екскурсії у навчальних та виробничих приміщеннях, спілкування з працівниками та здобувачами освіти під час Дня відкритих дверей унаочнює рекламну кампанію, яка триває майже впродовж року.

Варто зазначити, що ще одним із потужних напрямків популяризації професії енергетика є профорієнтаційний проєкт «Ядерна школа РАЕС». Його головною метою є поширення знань про атомну енергетику та стимулювати здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти здобувати професії у галузі атомної енергетики, в тому числі і робітничі. В рамках проєкту молодь міста-супутника атомної станції та навколишніх населених пунктів має можливість відвідати інформаційний та навчально-тренувальні центри, виробничі майстерні професійно-технічного училища, промисловий майданчик електростанції та на власні очі побачити масштабне обладнання і поспілкуватися із працівниками основних цехів. Такі активності у простій та доступній формі демонструють перспективність атомної галузі та її стратегічне значення в Україні (Пресреліз, n.d.).

У профорієнтаційній роботі філії «ВП «Рівненської АЕС» та професійно-технічного училища значна увага приділяється залученню до навчання здобувачок освіти. На сьогоднішній день їх кількість невелика. Це пов'язано із стереотипом, що робітничі професії у галузі енергетики не для дівчат. Однак успішність наших випускниць допоможе розвіяти цей міф. Уже сьогодні вони демонструють високий рівень знань та мотивації у здобутті професій. Варто відзначити, що дівчата обрали професію свідомо, орієнтуючись на перспективу якісної професійно-практичної підготовки та можливості кар'єрного зростання.

Розвиток професійної (професійно-технічної) освіти є надзвичайно актуальним в реаліях сучасної України. В умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України буде необхідна велика кількість професіоналів, які б могли забезпечити попит на кваліфікованих робітників. Проте навіть в таких умовах популярність робітничих професій залишає бажати кращого. Лише популяризуючи професійну освіту, при одночасному її реформуванні та модернізації, нам вдасться наповнити ринок праці людьми-професіоналами, які свідомо та вмотивовано працюватимуть, розвиваючи економіку держави.

Українська професійна (професійно-технічна) система освіти повинна позбутися комплексів меншовартості, адже вона має деякі переваги, навіть у порівнянні з вищою освітою, це:

- швидкість підготовки кваліфікованих робітників;
- можливість легко адаптуватися до нових умов на ринку праці;
- забезпечення потреб у навчанні різних вікових груп населення;
- можливість співпраці з підприємствами для набуття практичних навичок;
- чітка визначеність у продовженні здобуття вищого рівня освіти.

Проблеми професійної (професійно-технічної) освіти залишаються актуальними й сьогодні, а розвиток України вимагає кардинального їх вирішення та подолання заради успішного економічного розвитку нашої держави, європейської інтеграції задля забезпечення якості та відкритості професійної освіти і навчання, підвищення соціальної активності, конкурентоспроможності й мобільності кваліфікованих робітників.

Список посилань

Бессонова, А. (2024). Гендерна трансформація ринку праці: жінки в «чоловічих» професіях. *Літопис Незламності. Історична агенція*. <https://litopys.info/articles/4686/>

Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. (2024, квітень). *Kyiv School of Economics*. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

Малишевський, О., & Грітченко, А. (2023). Проблеми професійної (професійно-технічної) освіти у воєнний та повоєнний час. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (1), 118–128. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2023.276952>

Пресреліз. (n.d.). *Рівненська АЕС*. <https://www.rnpp.rv.ua/uspishno-zavershivsya-pershij-navchalnij-semestr-dlya-uchniv-yadernoyi-shkoli-raes>

Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства. (2024, жовтень). *Інститут професійної освіти в Україні*. <https://ivet.edu.ua/13029/profesiyna-osvitav-umovah-stalogo-rozvytku-suspilstva/>

Радкевич, В. О. (2024). Науково-методичне забезпечення професійної і фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану: За результатами наукової доповіді на XVII Всеукраїнській науково-практичній конференції, 26 лютого – 7 березня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 6(1), 1–14. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6110>

Сисоєва, С. (2021). Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. *Освіта і суспільство*, (10-11), 8–9. https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/

Яценко, Л. (2025). Освітньо-кваліфікаційні диспропорції ринку праці України: сучасні реалії та перспективи. *Національний інститут стратегічних досліджень*. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osvitno-kvalifikatsiyni-dysproportsiyi-rynku-pratsi-ukrayiny>